

**BRUK AV DENNE NETTPRESENTASJONEN KAN BRUKES FOR Å
OPPNÅ FØLGENDE KOMPETANSEMÅL I LÆREPLANEN:**

Norsk:

Etter 4. årstrinn

- *foreta informasjonssøk, skape, lagre og gjenhente tekster ved hjelp av digitale verktøy*

Etter 7. årstrinn

- *bruke digitale skriveverktøy i skriveprosesser og i produksjon av interaktive tekster*
- *bruke bibliotek og digitale informasjonskanaler på en målrettet måte*
- *forklare opphavsrettslige regler for bruk av tekster hentet fra Internett*

Etter 10. årstrinn

- *bruke tekster hentet fra bibliotek, Internett og massemedier på en kritisk måte, drøfte tekstene og referere til benyttede kilder*

De følgende arbeidsoppgavene er ment som forslag lærere kan plukke fra når de skal lage sine undervisningsopplegg.

Samfunnsfag, historie:

Kompetansemål etter 4. årstrinn:

- *beskrive korleis steinalderfolk levde som jegerar og samlarar, ved å fantasere rundt dei første menneska som kom til landet vårt etter istida*
- *fortelje om korleis jordbruket forandra levemåten i Noreg og Norden og beskrive hovudtrekk ved bronsealderen og jernalderen*
-

De kvite strekene på bildene er tegnet opp i vår tid for at vi lettere skal få øye på bildene som er hogget eller risset inn i berget.

Faktaoppgaver for 4. klasse:

- Hva er ei helleristning?
- Finnes det helleristning i nærheten av der du bor?
- Har vi forskjellige typer helleristninger?
- Hva kaller vi den tida helleristningene ble laget?
- Hva gamle er helleristningene?
- Hvilke er eldst av de slipte og de hogde helleristningene?
- Hvilke figurer er avbildet i helleristningene?
- Vet vi hva helleristningene betyr?
- Hvordan kan vi vite hvor gammel ei helleristning kan være?
- Hvilke dyr ser du på bildene steinaldefolkene har laget?
- Skriv ei fortelling fra steinalderen der du bruker ordene ”bilder på stein”.
- På hulemaleriet fra Kollhellaren i Moskenes, Lofoten, ser du en ”strekfigur”. Skriv en tekst der han eller hun forteller om seg sjøl.

Oppgaver om helleristningene i Ofoten:

- 1) Hvilket dyr er avbildet på Brennholtet?
- 2) Hvor ligger Brennholtet?
- 3) Hvilke dyr er avbildet i Herjangen?
- 4) Hva annet er avbildet i Herjangen?
- 5) Finnes det rein i Skjomen-ristningene – og evt. hvor mange?
- 6) Ser du andre dyr – og hvilke - i Skjomen-ristningene?
- 7) Finnes det andre figurer enn dyr i Skjomen-ristningene – og hvilke?

Spikk en fiskeangel i einer. Bruk tanntråd som snøre. Det er svært likt de dyresenene som blei brukt.

Lag pil og bue. Spissen på pila kan være av stein eller bein.

På nettsidene til Komsa skole kan du finne forslag til flere ”steinalderaktiviteter”:

<http://www.fifo.no/komsa/skolekomsa/oppgaver.htm>

Oppgaver til faktateksten i nettpresentasjonen:

For 5.-7. klasse:

RUTEGÅTE:

1																				
2																				
3																				
4																				
5																				
6																				
7																				
8																				
9																				
10																				

- 1 Fellesord for helleristninger og bergmaleri
- 2 Dyr som ofte blir avbildet på fangstristninger
- 3 Stoff som måles for å datere boplasser og gjenstander
- 5 Figurtyper som finnes på bergmaleri
- 6 Ofte motiv på jordbruksristninger
- 7 Del av steinalderen, ca. 10 000 –4000 f.Kr.
- 8 Område der det finnes bergmalerier
- 9 Bergbilder kan ha vært en del av et
- 10 Årsak til at havet stod høyere i steinalderen enn i dag

Dersom du vil ha fasit til denne oppgava, send en e-post til vesterålmuseet@museumnord.no

For 5.-7. og 8.-10. klasse

Faktaoppgaver

- Hva vil det si at fangstristningene ofte viser naturalistiske dyr?
- Finner du eksempel på geometriske figurer i bergbildene fra nordre Nordland?
- Hva skiller helleristninger fra bronsealder fra helleristninger i steinalderen?
- Hva menes med ordet bergbildelokalitet?
- Hva kan bergbildene i nordre Nordland fortelle om menneskene som levde der? Sett gjerne opp svaret punktvis
- Finn mulige grunner til at det ikke er funnet jordbruksristninger i nordre Nordland.
- Hva betyr ordet organisk? Slå opp i ordbok eller leksikon.
- Søk på ordet ”radiokarbondatering” på Internett, og prøv å forklare med dine egne ord hva dette egentlig er.
- Finn ut (ved å lese i bøker og på Internett) hvor i verden de eldste bergbildene er funnet, og hvor gamle de er. Du bør finne denne opplysninga flere steder dersom du skal kunne stole på at du har funnet riktig svar.

Kopieringsoppgaver:

Helleristningene i rett størrelse

Ta ei utskrift av et eller flere bergbilder på nettsidene og noter ned cm-målene som er oppgitt..

Legg overheadfilm over bildet på utskrifta, og tegn av ett eller flere bilder med vannfast tusj.

Heng opp et så stort ark på veggen at det blir plass til bergbildet i naturlig størrelse. Legg tegninga på overheadprosjektøren, vis tegninga på arket og reguler størrelsen ved hjelp av prosjektøren til den blir riktig. Tegn så etter strekene i prosjektørlyset med blyant. Etterpå tegner du over med tusj eller pensel. Heng bildene opp i klasserommet.

Tegning

Se etter et av bildene av en fangsthelleristning og tegn et eller flere av dyrene du ser der

Matematikk og historie

Kompetansemål etter 7. årstrinn:

Matematikk:

- *gjere overslag over og måle storleikar for lengd, areal, masse, volum, vinkel og tid, og bruke tidspunkt og tidsintervall i enkle berekningar*

Samfunnsfag (historie):

- *bruke omgrepet periode og vise samanhengar mellom fortida og notida ved å plassere ei rekke historiske hendingar på ei tidslinje.*

1. Lag ei tidslinje der du ut fra opplysningene i nettutstillinga markerer

- Eldre steinalder
- Yngre steinalder
- Bronsealder
- Fangstristning
- Jordbruksristning
- Bergmaleri

2. Hvor mange ganger lengre enn bronsealderen er eldre steinalder?

3. Hvor mye yngre enn verdens eldste bergbilder er bergbildene i nordre Nordland?

Kunst og håndverk:

Kompetansemål etter 4. årstrinn

- *bruke elementer fra helleristninger til antikken som utgangspunkt for eget skapende arbeid*
- *samtale om hvordan kunstnere i ulike kulturer har visualisert natur og benytte dette som utgangspunkt for eget arbeid*

Kompetansemål etter 7. årstrinn:

- *bruke formelementer fra ulike kulturer i utforming av gjenstander med dekorative elementer*

Lag ditt eget bergbilde:

- A. Finn ei skiferplate eller en anna flat stein som ikke er altfor hard, og prøv på hogge, skrape, slipe eller male inn et motiv du sjøl velger.
- B. Kjevle ut leire og riss inn dine egne helleristninger.
- C. Lag monotypi med dine egne helleristninger. Du trenger ei glassplate, trykkfarge, papir, en gummivalse og en trepinne. Slik gjør du det: Vals farge utover glassplata. Tegn motivet med en trepinne på plata. Legg et papir over, og stryk forsiktig over det, slik at fargen fester seg. Når du tar opp papiret, har du fått et (speilvendt) avtrykk av motivet på det. Lag en skikkelig passepartout (pappramme) til bildet. Bruker du svart farge og kvitt papir, blir det kvite streker på svart bakgrunn. Du kan også male motivet direkte på glassplata og ta avtrykk. Dersom du ikke har glassplate og valse, kan du male på overheadfilm, eller du kan tegne et motiv med et kvitt stearinlys på et ark og male over hele arket. Så legger du et nytt papir over før fargen tørker og stryker over det, slik at du får et avtrykk.
- D Disse piktogrammene (billedsymbolene) blei laga til vinterolympiaden på Lillehammer i 1994. De var inspirert av helleristninger. Tegn dine egne ”moderne” helleristninger som kan fungere som skilt i vår hverdag.

Kilde: Jon Christophersen: Piktogrammer i bygd miljø, Norges byggforskningsinstitutt.

Norsk og historie:

Kompetansemål etter 7. årstrinn:

Historie:

- *skape forteljingar om menneske i fortida og om menneske i fortida og bruke dei til å vise korleis menneske tenkjer og handlar ut frå samfunnet dei lever i*

Norsk:

- *bruke erfaringer fra egen lesing i skjønnlitterær og sakspreget skriving*

Kompetansemål etter 10. årstrinn:

Historie

- *skape forteljingar om menneske i fortida, og slik vise korleis rammer og verdier i samfunnet påverkar tankar og handlingar*

Skriveoppgave:

Tenk gjennom disse spørsmålene:

Hva tror du var den viktigste grunnen til at folk laga bilder på stein?

Var det en del av et rituale eller en seremoni?

Viste de stedet der det blei ofra til gudene?

Skulle det bringe lykke i jakt, fiske eller jordbruk?

Skulle de vise at ei bestemt gruppe mennesker holdt til i området?

Eller var det rett og slett en måte å ”skilte” landskapet på?

Tenk deg at du levde da disse bildene blei laga og skriv ei fortelling der du får fram grunnen til at det blei laga bergbilder. Lag sjøl tittel på fortellinga.

Dramatisering:

Bruk ei eller flere av fortellingene som grunnlag for dramatisering og framføring i klassen.

Samfunnsfag, Geografi

Kompetansemål etter 7. årstrinn:

- registrere og ordne spor etter istida på heimstaden og forklare kva istida hadde å seie for danning av landskap og heile landet

Datering av helleristninger

Fyll vann i ei lita plastskål eller en solid (dobbel) plastpose og legg det i fryseren.

Fyll litt vann i en bolle, legg et trestykke oppi, slik at det flyter, og isklumpen på toppen. Tegn med penn hvor høyt på trestykket vannet står. La det hele stå i ro til all isen er smelta. Tegn så opp hvor høyt på trestykket vannet nå står.

Beskriv det du opplevde – gjerne som tegneserie, og fortell hva det kan fortelle oss om alderen på helleristninger.

Dersom du har anledning til å besøke et helleristningsfelt:

HUSK:

Helleristningene har vært her flere tusen år – vi har ansvar for at de skal kunne sees også de neste tusenårene!

Legg et papirark på helleristninga og gni forsiktig med en mosedott til du har fått avtrykk av et bilde

Andre aktiviteter knytta til undervisning om steinalderen:

Mat og helse

Kompetansemål etter 7. årstrinn;

- *lage mat frå ulike kulturar*
- *lage mat i naturen og bruke naturen som ressurs*

Kompetansemål etter 10. årstrinn:

- *gi døme på korleis kjøkkenreiskapar, tillagingsmåtar eller matvanar har endra seg over tid eller flytta seg geografisk, og forklare korleis det har verka inn på livet til folk*
- *skape og prøve ut nye retter ut frå ulike råvarer, matlagingsmetodar og matkulturar*

Lag mat i ei kokegrop

Tenn opp et bål, og legg omkring 20 steiner oppi, noen i gangen. Steinene bør være omkring 10-15 centimeter i diameter, helst runde, slik at skarpe kanter ikke stikker hull på ”matpakkene”.

Mens steinene bli oppvarma, graver dere ei grop, helst der det er jordbunn med torvdekke. Gropa skal være som et grunt fat ca. 50-60 cm lang og brei, og omtrent 50 cm djup. Det er best om dere får spadd ut torva i et helt stykke, den skal brukes som ”lokk”. Skal gropa brukes flere ganger, kan det være lurt å helle litt sand i bunnen.

Etter omkring en time er steinene glovarme, og litt svarte, men ikke kvitglødene. De må sjølsagt ikke tas i med bare fingrene! Bruk spade eller og greip og legg dem i bunnen og sidene på gropa. Bruk en kost eller sopelime og børst mest mulig aske ut av gropa.

Pakk inn fisk eller kjøtt i fire lag aluminiumsfolie eller oppbløtt never (må legges i bløt dagen før). Bruker du never, så knytt godt for med bjørkevidjer el.l. Pakken må være tett, slik at maten ikke faller ut. Maten kan krydres med salt, pepper, einebær, unge bjørkeblad eller anna krydder. Legg steiner oppå, og til slutt torva. Fisken er ferdig etter ca en halv time, mens kjøttet kan trenge dobbelt så lang tid.

Dersom dere legger en mynt øverst i gropa før dere forlater, ser eventuelle arkeologer straks at dette er ei nylaga kokegrop.

Bøker for barn og ungdom om steinalderen

(se også nettsidene til Bergen Offentlige bibliotek:

[http://nettbiblioteket.no/for barn/skape lesere/barn skape steinalder.html](http://nettbiblioteket.no/for_barn/skape_lesere/barn_skape_steinalder.html))

Holmberg, Cecilia Lidstrøm, 2002 : *Min første bok om steinalderen*

Almqvist, Bertil: *Hedenoldbarna: Bilder fra Steinalderen*, 2007. Lettlest-bok og lydbok

Ewo, Jon 2004: *Det navnløse landet i nord*

Berliner, Franz 1981: *Ulven som jagar aleine*

Doksum, Sigmund 1999: *Sabeltanntigieren*

Røsholdt, Ole 1996: *Steinalderen*

Tanaka, Shelley 1997: *Ismannen*